

El triomf de la humanita

Àngels Carabí, autora del llibre *Toni Morrison: búsqueda de una identidad afroamericana*, explica en aquestes pàgines com va descobrir fins a encisar-se l'escriptora que acaba de guanyar el premi Nobel de Literatura.

Quan a final del 1982 vaig llegir un llibre titulat *La canción de Salomón*, vaig saber que tenia a les mans quelcom que em va semblar una obra literària extraordinària. Era una història insòlita sobre la comunitat negra americana. La força desmesurada dels seus personatges, la riquíssima tradició afroamericana transmesa en una mitologia genuïna i sorprenent, l'exquisit llen-

o l'afirmació de la vida

guatge màgic realista i alhora poètic de la novel·la i la vitalitat i solidesa d'unes dones impressionants, em van seduir completament, sense esclèxes, sense cap dubte. Vaig decidir que dedicaria anys d'estudi a l'elaboració de la meva tesi doctoral sobre una escriptora negra, nord-americana, de nom Toni Morrison, de qui no sabia absolutament res. Només que havia escrit un llibre que em fascinava.

Vaig consultar col·legues d'altres universitats de l'estat espanyol. Ningú no la coneixia, ningú no en tenia bibliografia crítica. Res. Des d'Estats Units m'enviaren les seves altres novel·les publicades fins llavors: *The Bluest Eye*, *Sula*, *Tar Baby* i uns pocs articles crítics. Aquests deien que Toni Morrison havia guanyat el National Book Award per *La cançió de Salomó* al 1977. Temps després vaig anar a Boston i a Nova York per unes poques setmanes a cercar material, articles escassos que vaig trobar a revistes, la majoria d'elles dedicades a temes afroamericans i d'accés difícil al nostre país. Cap llibre sobre la seva obra.

Semblava prou evident que una de les majors fonts bibliogràfiques havia de ser la meva percepció del que Toni Morrison havia escrit. Durant mesos em vaig dedicar a llegir i a rellegir les seves novel·les, a llegir obres de cultura afroamericana, sobre mitologia africana i afroamericana, a informar-me sobre el moviment dels drets civils dels anys 60, a llegir obres d'autors afroamericans ja reconeguts com Ralph Ellison, Richard Wright, James Baldwin..., i d'escriptores negres contemporànies que havien sorgit a la dècada dels anys 70: Alice Walker, Maya Angelou, Claudia Tate i altres. A la meua Universitat comentava els llibres amb els alumnes, els giràvem, ens arriscàvem a interpretar-los.

Però vaig comprendre que havia d'anar als Estats Units altre cop i parlar amb Toni Morrison de la seva obra. Em vaig posar en contacte amb ella i va acceptar de conversar amb mi. La meua alegria va ser immensa. El 4 d'agost de 1986, a les 3 de la tarda, havia d'entrevistar-la a Nova York.

A banda el meu interès per la seva obra, alguna cosa m'estranyava. Semblava que, tant Toni Morrison com les altres escriptores afroamericanes contemporànies haguessin sorgit sense una tradició anterior de literatura produïda per dones de color. Exceptuant Phillis Wheatly, una esclava negra del segle XVIII, no hi havia constància de cap escriptora. A més, els textos sobre el Moviment dels Drets Civils ignoraven la presència de la dona negra, a excepció d'An-

gela Davis. Però les manifestacions havien estat massives. On eren totes les altres dones negres? I era possible que cap dona de color des de Phillis Wheatly no hagués escrit res? El meu viatge als Estats Units havia de resultar interessantíssim.

Al febrer del 1986, un dràstic esdeveniment va canviar del tot el curs de la meua vida. El meu marit va morir en un accident automobilístic. La policia m'ho va notificar per telèfon. Així, cop en sec. L'impacte emocional va ser brutal i la realitat immediata va ser, si és possible, més brutal. Amb un sou mínim universitari vaig passar a ser cap de família amb un fill de dotze anys. Havia de decidir i ràpid. Continuar la tesi doctoral era un pas per a assegurar una situació estable a la Universitat. Però això seria després de passar oposicions i com a mínim havien de transcórrer tres anys. A més havia d'anar als Estats Units per compilar més material d'investigació i entrevistar Toni Morrison. La situació econòmica resultava duríssima. Una nit en sortir de classe, vaig arribar a casa. M'havien tallat la llum. Recordo que, fent-me claror amb espelmes, vaig posar el meu fill al llit i vaig seure al sofà del menjador. En aquell silenci solitari i ple de dubtes, els personatges femenins de l'obra de Toni Morrison acudiren a la meua ment. Eva, aquella dona impressionant que aconsegueix de mantenir els seus tres fills i tirar endavant. Sula, independent i arriscada que, desafiant tota la comunitat aconsegueix de fer-se a si mateixa. Pilate, una dona màgica i alhora sòlidament ancorada en la terra que s'atreuix a tot i s'ocupa de la seva filla i de la seva néta. I vaig recordar allò que havia llegit de Toni Morrison. Tenint a càrrec seu dos fills, escrivia de nit en tornar de la feina. Aquella nit, a la claror de la llum de les espelmes, vaig continuar escrivint el meu llibre fins a la matinada, sabent que havia d'arribar fins a la fi.

El viatge als Estats Units, me'l va subvencionar la Universitat de Barcelona. L'allotjament a Nova York és una altra de les coses extraordinàries que he fet a la meua vida. Necessitava un lloc prop de la biblioteca de la New York University, on anys enrere havia estudiat i que coneixia bé. I el necessitava pels dos mesos que havia planejat d'estar-me a Nova York. Els meus amics artistes de l'East Village em van oferir l'única cosa que podien oferir-me. Un llit extra que havien adaptat sobre un armari en un apartament que era a cinc minuts de la Universitat.

Durant dos mesos vaig dormir dalt d'un armari. Cada nit, amb el sostre a dos pams del nas,

L'escriptora Toni Morrison. Gràcies al seu Nobel, la literatura afroamericana escrita per dones ha obtingut un reconeixement de la seva gran qualitat i contribució a la lluita pels drets humans arreu del planeta.

descansava encantada. A la biblioteca de la Universitat vaig descobrir allò que havia anat a buscar: des de mitjan segle XIX les dones afroamericanes havien anat escrivint. Cada article que trobava, cada exemplar gairebé únic d'aquestes escriptores del tot desconegudes i ignorades en tota la història de la cultura afroamericana em semblaven un tresor. Eren llibres que havien tingut una vida curtíssima. Amb mitjans precaris havien estat publicats i, gairebé sense ser vistos, havien estat oblidats. Eren textos que narraven la vida de l'únic tipus de dona de color que havia pogut ser considerada com un ésser humà pel lector blanc: la mulata. Les escriptores del segle XIX i de fins a mitjan segle XX sabien perfectament que l'únic lector a qui podien adreçar els seus escrits era la població blanca i que aquesta només podria admetre personatges que, d'alguna manera, s'assemblessin al model de la raça dominant. Les seves heroïnes havien de ser belles, educades, refinades, castes, espirituals i, evidentment, de pell clara. Però l'important va ser de descobrir que escriptores com Harriet Wilson, Francis Ellen Har-

Dues instantànies de Morrison, baix amb Àngels Carabí i el seu fill Ford. La literatura de l'escriptora nord-americana, i ella mateixa, és un exemple i un encoratjament per a totes aquelles dones que treballen sense defallir per tirar endavant en circumstàncies adverses.

per, Jessie Fausset, Nella Larsen, Ann Petry i altres formaven una tradició de la literatura escrita per dones afroamericanes i que només uns mesos abans dues estudioses del tema, Carole Watson i Barbara Christian, havien publicat els dos únics volums sobre aquesta temàtica.

La cosa extraordinària, llavors, de les escriptores dels anys 70, com Toni Morrison, Alice Walker, Maya Angelou i altres, era que innovaven la literatura afroamericana creant uns personatges femenins genuïns. És a dir, sense excuses, sense embuts. A les seves mans, la dona negra, de pell fosca, emergia amb tota la força, la bellesa i la voluntat de supervivència que ha caracteritzat la dona afroamericana i que en el transcurs dels segles li havien negat.

Què havia passat perquè aquestes escriptores dels anys 70 s'atrevisin a afirmar allò que els havien negat històricament? La resposta estava en el Moviment dels Drets Civils. I la documentació gràfica d'aquesta resposta, la vaig trobar en un lloc esplèndid: la Schomburg Library, una biblioteca situada al cor de Harlem. Vaig consultar llibres d'història, arxius amb fotografies increïbles: manifestacions del Ku Klux Klan al bell mig de la cinquena avinguda de Nova York, autobusos dels "freedom riders" encesos en flames, una àvia ensenyant a la seva néta la fotografia del diari del 17 de maig de 1954, quan fou declarada anticonstitucional la segregació a les escoles, les segües de resistència passiva als restaurants Woolworth i, especialment, el descobriment d'un parell de llibres acabats de publicar que reconeixien l'enorme importància que les dones negres havien tingut durant el Moviment dels Drets Civils.

Vaig aprendre una cosa més en les meves visites a Harlem. Una cosa que m'havia d'ajudar en l'estudi que realitzava. Vaig aprendre a experimentar allò que se sent quan el color de la pell d'un és diferent de la del grup que domina. A Harlem jo era l'estranya. Quan entrava en un bar del barri negre, senzillament a menjar, les mirades em col·lapsaven. Em sentia blanquíssima, incolora, davant la força d'aquells rostres contundents. I a part. Com si no tingués veu, com si no fos una persona. Vaig assistir a una cerimònia religiosa en una de les esglésies baptistes de Harlem. I de sobte em vaig adonar que els únics blancs en aquella església érem la figura de Crist i jo. Gairebé al final de la cerimònia, el ministre de l'església em va indicar que em posés dreta i em presentés a la comunitat. Tan òbvia i escandalosa era la diferència. M'havia apropiat, encara que només fos una mica, al que significa ser observada i assenyalada, senzillament, per la tonalitat de la pell.

Amb tota aquesta extraordinària experiència vital, el 4 d'agost vaig tenir la meua primera trobada amb Toni Morrison. Toni és una vertadera delícia com a persona, i l'entrevista va resultar esplèndida. El primer que impressiona d'aques-

ta dona és la solidesa i l'extraordinària força que n'emana. El seu ampli físic imposa respecte. El seu rostre aparentment dur desafia a parlar de front. No accepta ambigüitats i deixa clar immediatament que diu les coses pel seu nom. I alhora és enormement poètica, màgica, càlida i acollidora. Toni Morrison sedueix quan parla. I és el que ella pretén: seduir. Seduir el lector perquè penetri gairebé sense adonar-se'n en la història de la seva gent, del poble negre nord-americà que en el transcurs dels segles ha estat maltractat i menyspreat. I Toni Morrison, a través de la seva obra, li retorna la dignitat d'un passat que li ha estat robat. Parla de la riquesa de la cultura afroamericana, de l'enorme llegat cultural de la mitologia negra, de la tradició oral, de la música, del sentit de comunitat com a element humanitzant i enriquidor i, per sobre de tot, de les dones negres. Aquests personatges que la història ha ignorat, que han estat sotmesos a abusos increïbles, però que, gràcies a la seva afirmació de la vida i a la seva humanitat, han sobreviscut.

Després d'aquesta primera trobada, al 1988, el meu llibre *Toni Morrison: búsqueda de una identidad afroamericana* va ser publicat per la Universitat de Barcelona. Des d'aquell moment, he entrevistat un parell de cops més Toni Morrison, tots dos a Barcelona. Al 1991 va fer una conferència a la Universitat de Barcelona i, al 93, va ser invitada per la Generalitat de Catalunya al Congrés de Cultura i Mitjans de Comunicació que organitzava Marta Pessarrodona. Al 91 parlarem de *Beloved*, la novel·la que havia estat guardonada amb el Premi Pulitzer. Una altra vegada l'entrevista va resultar esplèndida. *Beloved* és una obra mestra. Morrison s'enfronta al passat esclavista i el re viu dignificant-lo perquè la seva gent no sols deixi de fugir-ne, sinó perquè s'atreveixi a incorporar aquest passat i pugui superar-lo. És l'única manera, diu Toni Morrison, de poder construir un present i un futur. De *Jazz*, en parlarem al 93: una novel·la innovadora que revela el Harlem dels anys 20 a través de les dones negres.

Va ser al 91 quan, després de la nostra llarga conversa sobre *Beloved*, i abans que *Jazz* fos publicada als Estats Units, li vaig explicar per primer cop com havia escrit el llibre sobre la seva obra i com ella mateixa, i els seus personatges, m'havien ajudat a continuar la meua feina i a tirar endavant. Sense interrupcions, i molt atentament, Toni em va anar escoltant, absorbint amb gran respecte allò que li havia anat explicant. El dia abans que ella marxés, havíem quedat d'anar a sopar per acomiadar-nos. Quan vaig anar a acompanyar-la a l'hotel, em va demanar que pugés a la seva habitació. Em va sobtar perquè ja era una mica tard i el seu avió sortia d'hora al matí. En arribar a la sala em convidà a seure i em lliurà un paquet; era un present. El vaig desembolicar, emocionada pel

L'escriptora, a la Universitat de Barcelona (dalt) i al Saló Liber 86 (baix). Toni Morrison ja ha visitat diverses vegades Catalunya per fer-hi conferències.

detall, i vaig veure un portafolis de color verd. Vaig pensar que allò era el regal i l'hi vaig agrair. "Espera, obre'l —em va dir—. A dins hi ha una cosa molt especial per a tu." El portafolis contenia un gran plec de papers i una nota manuscrita que deia:

"Aquesta no és la versió final de *Jazz*, però pràcticament l'és.

Vull que tinguis una còpia del manuscrit, com a record d'aquesta trobada i com a prova de la meua estimació i afecte.

Les meves benediccions."

Toni

Em van saltar les llàgrimes. I ens vam fer una llarga abraçada.

Això va ser el 22 de desembre de 1991.

Dos anys després, al març del 93, de camí cap al seu hotel, vam passar per davant la font de Canaletes. Li vam dir que si bevia de l'aigua d'aquella font tomaria a Barcelona. Toni en va beure.

Així que tornarà. I aquest cop ho farà com a Premi Nobel de Literatura. **Àngels Carabí**